

ОСОБИСТІ ЯКОСТІ КУРАТОРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглядаються такі особисті якості куратора, як компетентність, комунікабельність, стійкість до стресів, морально-етичні якості, аналітичні здібності та їх вплив на ефективність навчально-виховного процесу у вищій школі. Проаналізовано традиційний науковий підхід до визначення стилів керівництва. Визначено, який з них є найоптимальнішим для керівництва академічною групою. У результаті аналізу зроблено висновок, що розвиваючи, вдосконалюючи свої особисті якості та поєднуючи елементи різних стилів керівництва, куратори можуть підвищити ефективність навчально-виховного процесу.

Ключові слова: куратор, навчально-виховний процес, компетентність, комунікабельність, стиль керівництва

У вищому навчальному закладі навчання та виховання є найважливішими складовими якісно організованого освітнього процесу. Ціллю вищої освіти є підготовка висококваліфікованого спеціаліста, високоморальної, культурної та освіченої людини. Людини з навиками соціальної адаптації, яка забезпечить гнучкість та динамізм її поведінки в суспільстві. Проте якщо навчання – це чітко спланований, організований і керований на всіх рівнях процес, то про керування ефективністю виховного процесу у вищому навчальному закладі говорити важче. Ефективність процесу виховання залежить від багатьох факторів, проте насамперед від узгодженості дій різних ланок управління. Куратор студентської академічної групи є одним з суб'єктів виховного процесу. Він головний консультант та вихователь студентів у групі, тому на цій посаді має працювати тільки досвідчений та авторитетний викладач. Перед куратором стоїть завдання допомогти у створенні в студентських групах атмосфери довіри, поваги як між студентами, так і між студентами та викладачами, співробітниками, контроль за навчальним процесом студентів, проведення виховної, культурно-просвітницької роботи, пропагування здорового способу життя. Куратор є безпосереднім керівником у студентській групі й від ефективності його управління залежить якість навчально-виховного процесу. Кожний куратор – неповторна особистість і тому, звичайно, кожен шукає і знаходить свій власний стиль керівництва. Цей стиль визначається різними факторами: віком, статтю, індивідуальними психологічними якостями. Беззаперечно, що на стиль керівництва куратора значною мірою впливають його характер, темперамент, рівень емоційності та здатність керувати своїми емоціями. Різними будуть стиль і ефективність роботи куратора залежно від його самооцінки, рівня загальної та психологічної культури, комунікативної компетенції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що роль куратора та його функції в навчально-виховному процесі проаналізовано у працях таких науковців, як Матвійшин Л. П., Шенкнехт Ю. И., Коваль М. Ю., Давіденко Н.О., Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Проте дана тема ще недостатньо розкрита у науковій літературі.

Метою статті є аналіз особистісних якостей куратора академічної групи, стиль його керівництва та визначення, яким чином це впливає на ефективність навчально-виховного процесу у вищій школі.

В науковій літературі існує багато різноманітних підходів до класифікації особистісних якостей керівника. Ця специфіка зумовлена відмінностями в підходах яких дотримуються конкретні наукові школи. Проводячи аналіз різноманітних наукових підходів, слід виділити класифікацію якостей та рис керівників російських психологів В. Зазикіна та А. Чернишева, які вважають, що ефективність процесу управління залежить від таких суб'єктивних чинників, як досвід, здібності та якості керівника. Серед особистісно-ділових,

професійних якостей керівника вони виокремлюють головні й важливі [1]. Головними якостями є компетентність і комунікабельність. Компетентність стосується особистісних рис, умінь і навичок, закорінених у раціональну (інтелектуальну) сферу особистості. Компетентність куратора – це наявність у нього достатнього педагогічного досвіду у вищому навчальному закладі, також необхідно, щоб він пропрацював не менше року в тому вищому закладі, у якому йому доручають керувати групу. Куратор повинен бути спеціалістом того профілю, який набувають його підопічні та обов'язково викладати один з лекційних курсів чи проводити семінарське заняття в академічній групі. Компетентність передбачає системність мислення та наявність організаторських якостей. Організаторські якості є наслідком вияву певних психологічних властивостей особистості, до найважливіших з яких належать: психологічна вибірковість, здатність заряджати своєю енергією інших людей, активізувати їх, психологічний такт, вимогливість. Ці якості забезпечують виконання організаторської функції куратора, яка полягає в організації пізнавальної, трудової, естетичної діяльності студентів. Також куратор допомагає в організації роботи студентського активу групи.

Така особистісна якість, як комунікабельність, звичайно, має певний зв'язок із вродженими задатками, проте її можна сформуванати та розвинути в процесі життєдіяльності індивіда. Комунікабельність керівника – риса особистості, яка виявляється в здатності до встановлення контактів, спілкування, товариськості. Куратори академічних груп з розвинутими комунікативними якостями мають значний запас стратегій спілкування, уміють взаємодіяти з різними людьми, адже в навчальний заклад приходять люди з різною довузівською підготовкою, з різним рівнем культури, різних національностей, з різними переконаннями й цінностями. Завдання куратора знайти спільну мову з кожним і створити міцний, дружний колектив.

До важливих особистісно-ділових, професійних якостей керівника цієї класифікацією зараховують:

1. Стійкість до стресу як здатність протистояти сильним негативним емоційним впливам, що викликають високу психічну напругу. Безперечно, що робота з людьми не проста і завжди містить у собі стресовий фактор, тому завданням куратора є виважений підхід до вирішення проблематичних питань у колективі.

2. Морально-етичні якості. До цих якостей відносять чесність, порядність, принциповість, обов'язковість, вірність слову, самокритичність, гуманність, тактовність, справедливість, цілеспрямованість, альтруїзм, бездоганну моральність, енергійність, оптимістичність, вимогливість до себе та інших, почуття гумору, толерантність, вміння йти на компроміс та ін.. Також до цих якостей належить, насамперед, ввічливість, яка полягає в доброзичливості, привітності. Привітний вираз обличчя, уважне, поважне, доброзичливе ставлення до студентів забезпечують куратору групи комфорт взаємних зв'язків, дають змогу запобігти конфліктам. Керівник академічної групи має бути коректним, тобто вміти тримати себе у межах загальноприйнятих норм порядності в будь-яких ситуаціях. Грубощі, нестриманість тільки шкодять стосункам, роблять неможливим спілкування. Не менш важливо бути тактовним, адже такт – це почуття міри, якої необхідно дотримуватися в розмові, це вміння відчувати межу, за яку не можна переступати в стосунках із людьми. Тактовна людина знає, відчуває, що, у який час, у якому місці можна сказати, зробити або не можна. Точність і обов'язковість куратора як вимоги етикету вказують на пунктуальність, необхідність обов'язкового виконання обіцянок, зобов'язань. Точність і обов'язковість є зовнішніми виявами таких рис особистості, як вміння аналізувати обставини, оцінювати свої вчинки, робити висновки, прогнозувати майбутні дії, визначити міру своїх можливостей, не давати зайвих обіцянок, дотримувати свого слова.

Детальніше зупинимося на такій важливій особистісній якості куратора, як толерантність. Загальною ціллю виховного процесу у вищій школі є формування особистості з життєво активною позицією, поведінка якої ґрунтується на такій загальнолюдській цінності як терпиме, толерантне ставлення до інших. Ця ціль є надзвичайно актуальною в наш час, коли трансформується ставлення до сексуальних меншин, расових та національних відмін-

ностей. Вчити та виховувати інших найкраще своїм власним прикладом, тому від позиції куратора в цих питаннях залежить позиція його підопічних. Існують різні підходи до визначення толерантності. Історично перше розуміння толерантності пов'язують з іменами Дж. Лока та Вольтера. Це розуміння толерантності можна визначити як віротерпимість між католиками та протестантами. На думку Вольтера, толерантність – це антитеза фанатизму, це шана до інших людей, попри їхню відмінність від нас самих. Ця чеснота містить у собі складники доброти й лагідності, через що він означає її словом “поблажливість” [2]. Л. Дробижева вбачає в толерантності готовність прийняти інших такими, як вони є, і взаємодіяти з ними на основі розуміння й згоди [3]. Б. Вільямс зазначає, що толерантність потрібна там, де різні суспільні групи з протилежними моральними, політичними та релігійними поглядами розуміють, що вони не мають іншого вибору, як жити разом, інакше розпочнеться збройний конфлікт, який не тільки не припинить їхніх суперечок, а й завдасть їм нових страждань. Потреба в толерантності до інших людей та їхніх звичаїв постає саме тоді, коли її домогтися найважче. Тож можна сказати, що толерантність “народжується нагальною потребою в ній” [4]. В. Лекторський пропонує чотири варіанти розуміння толерантності. Толерантність, в одному розумінні, виступає як байдужість до існування різноманітних поглядів і практик, оскільки останні розглядають як неважливі на тлі основних проблем, з якими має справу суспільство. Другий вид толерантності, який він виділяє, це толерантність як неможливість взаєморозуміння. Іншими словами, толерантність у цьому випадку виступає як повага до іншого, якого неможливо сприйняти і взаємодіяти з ним. Наступний вид толерантності – толерантність як поблажливість до слабкості інших, що поєднується з певною часткою презирства до них. Четвертий вид толерантності є найактуальнішим у наші дні. Згідно з цим її розумінням, „я” ставлюсь до іншої людини як до себе, а до себе з погляду іншого. За такого підходу не виникає ворожості, навпаки, з'являється здорова конкуренція і бажання зрозуміти інших людей [5]. Суть поняття “толерантність” висвітлена також в Декларації принципів толерантності, проголошеній та підписаній 16 листопада 1995 року на XX VIII Генеральній конференції ООН у Парижі. У Декларації, зокрема, сказано:

“Толерантність означає поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті та переконань. Толерантність – це єдність у різноманітті... Толерантність – це не поступка, поблажливості чи потурання. Толерантність – це передусім активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини... Стосовно поважання прав людини виявлення толерантності не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань... Це означає визнання того, що люди від природи своєї відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою й мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність” [6].

Отже, проаналізовані вище морально-етичні якості куратора академічної групи допомагають йому в подоланні й вирішенні життєвих проблем студентів та забезпечують ефективність культурно-морального виховання, яке полягає у формуванні освіченості, культури, справедливості, чесності, порядності, здатності до співчуття, моральності студентів.

3. Підприємницькі якості. Ці якості в роботі куратора можна визначити як уміння передбачати й швидко оцінювати ситуацію. Їх наявність у куратора допомагає реалізовувати діагностуючу або контролюючу функцію, яка полягає в аналізі особистості й контролі навчальної та позанавчальної діяльності. Ціллю куратора є якнайшвидша адаптація студентів у навчальну діяльність та залучення до професії. Усе це супроводжується контролем, який виявляє позитивні результати, недоліки та їх причини. Куратор контролює відвідування й успішність студентів, спостерігає й аналізує діяльність ядра групи, що є необхідним для своєчасного реагування на можливі проблеми.

Усі особистісні якості куратора проявляються у виборі ним стилю управління групою. **Стиль керівництва – це сукупність принципів, норм, методів і прийомів впливу на підлеглих з метою ефективного здійснення управлінської діяльності та досягнення поставлених цілей; спосіб, метод роботи, манера поведінки.**[7] **Щодо стилю, то у науковій літературі сформульовано такі тези, які розкривають дане поняття:**

- стиль відображає усталені способи діяльності певного типу керівника; тісно пов'язаний із психологічними особливостями його мислення, прийняття рішень, спілкування;
- стиль не є вродженою якістю, а формується в процесі діяльності й змінюється, його можна коригувати та розвивати (стилів керівництва можна також навчати);
- стиль керівництва зумовлений культурними цінностями, традиціями організації;
- чинники зовнішнього середовища (соціально-економічні, політичні, соціально-психологічні тощо) впливають на формування стилю керівництва. [7]

У сучасній науковій літературі виділяють такі підходи до класифікації стилів керівництва [7]:

1. Авторитарний стиль. Куратор приймає всі рішення одноосібно, вони не підлягають обговоренню й вимагають чіткого виконання. Підлеглі не завжди уявляють загальні цілі та сенс поставлених перед ними завдань. Керівникам із таким стилем управління властиві завищена самооцінка, самовпевненість, агресивність, тотальний контроль за роботою підлеглих, схильність до стереотипів, безкомпромісне сприймання підлеглих та їх дій. Основною формою проведення кураторських годин є лекції та надання інформації.

2. Демократичний стиль. Куратор приймає рішення колегіально, враховуючи думку студентської групи. Куратор репрезентує й обстоює інтереси своєї групи перед іншими викладачами та вищим керівництвом. Цей стиль активізує ініціативність студентів і це сприяє поліпшенню морально-психологічного клімату та загальної задоволеності студентів навчанням і дозвіллям у вузі. Куратор-демократ враховує індивідуально-психологічні властивості, потреби, інтереси студентів, обирає адекватно до ситуації засоби впливу на них. Куратор створює атмосферу довіри у колективі, щоб підопічні були впевнені, що коли знадобиться допомога, вони не вагаючись, можуть звернутися до нього. Основною формою виховної роботи є проведення бесід, «круглих столів», дискусійних клубів, організація культпоходів враховуючи побажання своєї групи. Такий стиль управління вважається найбільш ефективним і сприяє розвитку творчої ініціативи студентів, їх бажанню брати участь у роботі наукових гуртків, спортивних секцій.

3. Ліберальний стиль. Цей стиль управління характеризується невисокою активністю куратора, намаганням перекласти свої функції на старосту групи або найбільш активних студентів групи. Куратор у своєму управлінні групою є непослідовним, часто діє залежно від свого емоційного стану. Ефективність виховного процесу за такого стилю управління є непередбачуваною й часто залежить від самоорганізації академічної групи.

Отже, ефективність навчально-виховного процесу у вищій школі залежить від особистих якостей куратора та стилю його керівництва. Це значить, що розвиваючи та вдосконалюючи свої особисті якості, вмів поєднуючи стилі керівництва, куратори можуть підвищити ефективність навчально-виховного процесу.

Список літератури:

- 1. Особистість** в структурі управління освітою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://skaz.com.ua/psihologiya/732/index.html?page=10/>.
- 2. Лессей Ж.** Толерантність за Вольтером / Лессей Ж. // Кур'єр ЮНЕСКО. – 1992. – Серпень. – С. 14–17.
- 3. Ильинская С. Г.** Терпимость и политическое насилие / С. Ильинская // Политические исследования. – 2004. – № 3. – С. 122–126.

4. **Бернард В.** Незручна чеснота / Бернард Вільямс // Кур'єр ЮНЕСКО. – 1992. – Серпень. – С. 9–13.
5. **Лекторский В. А.** О толерантности, плюрализме и критицизме / В. А. Лекторский // Вопросы философии. – 1997. – № 11. – С. 46–53.
6. **Декларація** принципів толерантності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tolerance.org.md/>.
7. **Дорош О. К.** Основні стилі керівництва [Електронний ресурс] / О. К. Дорош. – Режим доступу : <http://kds.org.ua/blog/osnovni-stili-kerivnitstva/>.
8. **Матвіїшин Л. П.** Роль куратора групи в організації навчального-виховного процесу [Електронний ресурс] / Л. П. Матвіїшин. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/kep/2011_3/KEP_N3_36.pdf/.
9. **Шенкнехт Ю.И.** Функции куратора студенческой группы [Електронний ресурс] / Ю. И. Шенкнехт, М. Ю. Коваль – Режим доступу : <http://elib.altstu.ru/elib/disser/conferenc/2010/02/pdf/342shenkneht.pdf/>.

В.В. Грицанюк

ЛИЧНЫЕ КАЧЕСТВА КУРАТОРА КАК ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

В статье рассматриваются такие личные качества куратора, как компетентность, коммуникабельность, стрессоустойчивость, нравственные качества, аналитические способности и их влияние на эффективность учебно-воспитательного процесса в высшей школе. Проанализирован традиционный научный подход к определению стилей руководства. Определено какой из них является наиболее оптимальным для руководства академической группой. В результате анализа сделан вывод, что развивая, совершенствуя свои личные качества и соединяя, элементы разных стилей руководства кураторы могут повысить эффективность учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: куратор, учебно-воспитательный процесс, компетентность, коммуникабельность, стиль руководства.

V.V. Hrytsanyuk

PERSONAL QUALITIES OF A CURATOR AS AN IMPORTANT COMPONENT OF EDUCATIONAL PROCESS EFFECTIVENESS

Personal qualities of a curator as competence, sociability, resistance to stress, moral and ethical qualities, analytical skills and their impact on the effectiveness of the educational process in higher school are outlined in the article. Analysis of the traditional scientific approach to defining leadership styles is held and it is defined which of those styles is most suitable for academic group leadership. The analysis results show that while developing and improving their personal qualities and combining the elements of different leadership styles, curators may improve the effectiveness of educational process.

Keywords: curator, the educational process, competence, sociability, leadership style

